

ROLUL REFORMELOR LUI ȘTEFAN CEL MARE ON CONSOLIDAREA ADMINISTRATIVĂ A STATULUI MOLDOVENESC (I)

Alexandru ROMAN,
rector al Academiei de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova,
doctor habilitat on științe istorice, profesor universitar

SUMMARY

The famous scholar and specialist in the field of the history of public administration Formarea Statului Moldovenesc acum șase secole și jumătate reprezintă un eveniment din Moldova aims at the analysis of the role of the Great Moldovan ruler, Stephen the Great in the administrative consolidation of the Moldovan State. Taking "the historical event of epochal importance", the 650th anniversary from the creation of the Moldovan State, as a point of reference, the author affirms that the ruler substantially contributed to the institution of a personal system of central and local administration, known in history as "the traditional system of Moldovan administration".

Making references to the works by such Moldovan chroniclers as Grigore Ureche, Miron Costin and Ion Neculce and citing Mikhail Kogalniceanu and Nicolae Iorga, as well as the documents which remained since the time of Stephen the Great, the author manages to elucidate the process of administrative reforms started by the ruler Alexandru cel Bun and later implemented by his nephew, Stephen the Great the 3rd. The structure and the attributions of the Ruler's Counsel from Moldova, as well as those of the most important statesman are examined in the paper. The article is of special significance to all those who are interested in the glorious multi-secular history of the Moldovan State.

niment istoric de importanță epocală. Dl Vladimir Voronin, Președintele Republicii Moldova, menționa recent, on cadrul festivităților de inaugurare a anului aniversar , următoarele: „*Acum 650 de ani, pe harta Europei medievale, a apărut un nou stat – Moldova...*”¹

Făurirea statalității moldovenești care, conform Hotărârii respective a Parlamentului Republicii Moldova din ianuarie 2004, era concepută ca formă superioară de organizare a vieții sociale on cadrul

unui spațiu teritorial bine determinat de la munții Carpați la Nistru, litoralul Mării Negre, Dunăre și roul Milcov (afluentul ei), a condus la constituirea unui sistem propriu de administrare centrală și locală, cunoscut on istorie drept „*sistemul tradițional moldovenesc de administrare*”.

Cel mai considerabil rol on procesul consolidării statului și al dezvoltării sistemului său propriu de administrare l-a avut domnitorul Ștefan al III-lea, care s-a aflat la conducerea Statului Moldovenesc

cea mai îndelungată perioadă – aproape o jumătate de secol consecutiv. Rolul decisiv în dezvoltarea și consolidarea administrativă a structurilor statale i-a revenit marelui domnitor pe parcursul acestei fenomenale domnii, cota a guvernat cu înțelepciune Statul Moldovenesc.

Un rol benefic în cunoașterea faptelor mărețe ale gloriosului domnitor l-a avut declararea anului 2004 prin Decretul prezidențial nr. 1594-III din 23 decembrie 2003 drept **Anul Ștefan cel Mare**, „*on legătură cu împlinirea, pe 2 iulie 2004, a 500 de ani de la trecerea în eternitate a domnitorului Moldovei Ștefan cel Mare și Șfont, on semn de onaltă prețuire a rolului său remarcabil în istoria statului moldovenesc și având în vedere necesitatea cultivării patriotismului și consolidării statalității Republicii Moldova*”.

Noi, istoricii și oamenii politici, apreciem unanim că fiind deosebit de actuală și importantă activitatea administrativă a gloriosului domnitor și șef de stat. Cu mai bine de jumătate de mileniu în urmă, datorită anume aportului considerabil al lui Ștefan cel Mare, s-a consolidat Statul Moldovenesc prin constituirea instituțiilor statale respective și a sistemului unitar de administrare. Sistemul administrației centrale și locale era bazat pe propriul său suport juridic, inclusiv pe cunoscuta „Lege a Țării”.

Principalele surse documentare publicate ale istoriei administrației publice moldovenești sunt concentrate în cronicile lui Grigore Ureche „Letopisețul Țării Moldovei” (cronicarul era descendent dintr-o familie cu bogate tradiții în aparatul de stat din Moldova, strămoșul său fiind funcționarul cu numele „Ureache”, contemporan cu Ștefan cel Mare), Miron Costin - „Letopisețul Țării Moldovei de

la Aron-Vodă oncoace”, Ion Neculce – „O seamă de cuvinte” etc.

Inițiatorul cursului de istorie națională – *Istoria Moldovei* - de la Academia Mihăileană de la Iași, Mihail Kogălniceanu, a publicat încă în anul 1845 al doilea volum din Letopisețele Țării Moldovei.

Printre primele analize ale fenomenului contribuției domnitorului Moldovei, Ștefan al III-lea cel Mare, la consolidarea Statului Moldovenesc în evoluția sa de 650 de ani, domnie legendară ce a constituit o epocă istorică distinctă, de „47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni”, sau 567 de luni consecutive de activitate prodigioasă statală, înglobând intervalul dintre 12 aprilie 1457 și 2 iulie 1504, se evidențiază studiul renumitului istoric din perioada interbelică, Nicolae Iorga, intitulat „*Apogeul puterii statului în timpul domniei de 50 de ani a lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei*”. Autorul demonstrează obiectiv că sub aspect comparativ, curtea domnească în componența marilor dregători a domnitorilor Valahiei și „*aceia a moldoveanului Ștefan, fie chiar și în primii lui ani de domnie, se vede imediat superioritatea Moldovei*”.

În calitate de exemple evidente istoricul aduce cele peste 500 de hrisoave (gramote) ale lui Ștefan cel Mare, care s-au păstrat pentru posteritate și în care „*se văd apăsător în el numeroși boieri mondri, a căror origine se poate urmări foarte bine în actele precedente privitoare la omprăjurările interne sau externe, și la mulți se dau și numele de familie*”.

Studii de sinteză privind activitatea administrativă a marelui nostru onaintaș au fost elaborate ondeosebi în legătură cu sărbătorirea aniversării de 650 de ani de la formarea Statului Moldovenesc² și cu comemorarea a 5 secole de la moartea domnitorului, inclusiv la Simpozionul

Internațional din 22-23 iunie 2004 de la Chișinău “Ștefan cel Mare – personalitate marcantă on istoria Europei. 500 de ani de la trecerea on eternitate”³.

On context general, vom constata cu certitudine că on prim-plan se evidențiază apariția on sec. al XV-lea a unor valoroase anale și cronici. Cele mai vechi cronici au fost alcătuite on Moldova on limba slavonă, fiind din perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Autorii acestor scrieri, elaborondu-le la ondemnul personal al ilustrului om de stat din istoria controversată a Moldovei, au utilizat izvoare și diverse inscripții cu caracter cronicăresc din perioadele anterioare.

Documentele istorice atestă că tonărul Ștefan a onsușit on familia sa oncă din cea mai fragedă vorstă, de la călugări și alți dascăli, complicatele precepte ale timpului privind originea divină a puterii domnești, rolul domnului ca ocrotitor al bisericii și statului, apărător al poporului său. Oncă on adolescență, precum se menționează ontr-un hrisov din 11 februarie 1450, el este asociat la domnie de tatăl său, domnitorul Bogdan al II-lea. Astfel, fiind declarat voievod al Moldovei, tonărul Ștefan participă alături de tatăl său la activitatea administrativă a curții domnești, el este martor direct la efectuarea unor modificări principiale on politica internă a domnitorului Bogdan al II-lea, manifestate prin onlăturarea de la conducerea Moldovei a unor mari boieri polonofili cu interese străine, care ponă atunci tutelau tronul țării, și onlocuirea lor cu administratori moldoveni, fideli domnitorului.

On procesul formării și dezvoltării Statului Moldovenesc se constituie, se consolidează treptat și evoluează ascendent sistemul tradițional de administrare, adică *sistemul moldovenesc*, care con-

tribuie substanțial la consolidarea statală și politico-administrativă a țării.

Fundamentul sistemului moldovenesc de administrare a fost pus on procesul *reformelor administrative, elaborate și realizate de domnitorul Alexandru cel Bun (1400 - 1432) și nepotul său, Ștefan al III-lea cel Mare*. Anume acestor mari personalități de stat ale timpului său atribuiau oncă pe timpuri specialiștii on istoria administrației publice *meritul privind “formarea unui stat normal, conform ceremonialului”*.

Concomitent, au evoluat structurile și formele administrației centrale și locale ale sistemului tradițional moldovenesc on constituire. Precum și on multe alte țări europene, din obligațiile slugilor personale ale domnului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere **funcțiile onalte de stat (dregătoriile)**.

On procesul constituirii sistemului tradițional de administrare, domnitorul care se afla on fruntea instituției centrale a domniei, era ajutat on exercitarea atribuțiilor sale supreme de un corp enorm de executori (agenți). Acest proces a decurs pe verticală și instituțiile dregătoriilor, care au evoluționat treptat on funcționari de stat, se formau de sus on jos. On contextul continuării reformei administrative, Ștefan cel Mare a reorganizat Sfatul domnesc, transformondu-l ontr-un instrument de stat ușor manevrabil al puterii centrale. Dacă anterior componența acestui organ al puterii executive era foarte dinamică, apoi marele domnitor a consolidat substanțial, on procesul activităților sale reformatoare, sistemul moldovenesc de administrare, fapt care a condus la o stabilitate de invidiat pentru alte state și suverani. On acest scop, Ștefan cel Mare a inclus, on cadrul reformelor sale, on

componența Sfatului domnesc pe marii dregători (funcționari), inclusiv porcălabii cetăților de hotar, portarul de Suceava (cetatea de scaun), marele comis ș. a. De-a lungul domniei sale, el a stabilit ierarhia dregătorilor din cadrul Sfatului domnesc, bazându-se pe funcționarii săi credincioși din cadrul acestui executiv central și al altor structuri administrative.

Funcționarii cu funcții publice și private se numeau on Moldova medievală dregători, iar instituțiile conduse de ei sau on cadrul cărora activau, erau numite dregătorii. Dregătorul propriu-zis era un demnitar cu atribuții administrative, militare și judecătorești on aparatul de conducere al statului. On Moldova, ca și on majoritatea statelor medievale, din obligațiile slugilor personale ale domnitorului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere funcțiile onalte de stat, adică dregătoriile.

Marele postelnic - secretarul domnitorului pentru relații externe, care se mai numea și Mareșal al curții domnești. Lui oi era subordonat Postelnicul (sau Stratornicul) - cel mai apropiat și cel mai de oncredere sfetnic al domnului, care se ongrijea de camera domnului, administra toate slugile de la curte. Avea, de asemenea, onsărcinarea să primească ambasadorii și să-i prezinte domnului.

De asemenea, dregător cu funcții private la curtea domnească era și **medelnicerul**. Acest dregător a fost atestat documentar pentru prima dată on anul 1463 și era preocupat de vesela domnească, de activitatea bucătăriei de la curtea domnitorului.

Marele armaș se ocupa de executarea sentințelor de condamnare la moarte. Prima atestare documentară a armașului este de la 13 martie 1489^{*2}), on atribuțiile

căruia intra aplicarea pedepselor decise de domnie (respectiv de Stat), inclusiv decapitarea.

Ierarhia dregătorilor a fost stabilită pentru prima dată on cadrul reformelor administrative, elaborate și realizate de domnitorul Alexandru cel Bun. Astfel, on primul sfert al sec. XV a fost stabilită următoarea structură ierarhică a Sfatului domnesc:

- Domnitorul țării care stătea on frunte;
- castelanii;
- marii demnitari militari;
- porcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamț, Roman și Orhei;
- marii dregători (curtenii), inclusiv:
- vornicul care se afla on fruntea lor;
- spătarul;
- vistiernicul;
- postelnicul, numit de Nicolae Iorga “cubiculariul voievodului”;
- paharnicul.

Structura și atribuțiile Sfatului domnesc din Moldova istorică s-au dezvoltat on continuare și s-au consolidat definitiv on perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Domnitorul a efectuat un șir de completări, păstrând aceeași ordine a curtenilor, el a modificat, de asemenea, componența Sfatului domnesc. On consecință, rangul și titulatura membrilor corespundeau numai parțial cu cea stabilită on perioada lui Alexandru cel Bun. Ștefan cel Mare a desființat unele dregătorii mai vechi, inclusiv cea de ploscar. El a ridicat considerabil rolul porcălabului de Suceava, punându-l mai presus chiar decot spătarul. Această dregătorie a evoluat on portar de Suceava, care, mai torziu, de la mijlocul sec. XVI “după moda polonă fu numit hatman”.

Drept consecință a reformelor promovate de Ștefan cel Mare, s-a consolidat or-

ganizarea instituțională a Țării Moldovei, fiind definit complet aparatul de stat și sistemul de administrare centrală și locală. Primul nivel, cel central, era reprezentat de instituția domniei, Sfatul domnesc și Marea Adunare a Țării. Urma apoi sistemul de administrare a ținuturilor și a altor structuri locale (a satelor și orașelor/torgurilor).

Altă consecință importantă a reformelor administrative ale lui Ștefan cel Mare constă în consolidarea atributelor aparatului de stat din Țara Moldovei. Bunăoară, aceasta s-a răsfrânt pozitiv asupra perfectării continue a stemei de stat, a sigiliului mare și mic, fiind instrumentele principale de autentificare a actelor administrative.

Astfel, cea mai veche pecete domnească (sigiliu) cu stema moldovenească ține de un hrisov semnat de domnitorul Petru I Mușat încă în anul 1377, avea următoarea legendă pe marginea sigiliului: *Petrus voivoda Moldaviensis* (în limba latină), apoi ulterior au evoluat forma și conținutul său. Inițial, pe stema Țării Moldovei era plasat un cap de bour (zimbri) cu o stea între coarne, flancat la dreapta de o roză (soare) și la stanga – de luna stilizată (sau semiluna), fiind elementele de bază ale sigiliului de stat, ale steagului Moldovei și ale monedelor moldovenești (groșii). Timp de coteva decenii, de la începuturi, capul de bour (zimbri) avea coarnele recurbate în afară. Stema oșii modifică înfățișarea începând cu anul 1409, când domnitorul Alexandru cel Bun în cadrul reformelor administrative, schimbă forma lor și de acum înainte coarnele zimbrului sunt curbate înăuntru; se modifică, de asemenea, și forma stelei, devenind cu 5 colțuri.

Majoritatea sigiliilor domnești aveau pe ele legenda în limba slavonă. De ex-

emplu, în perioada domniei lui Roman I: *Іа÷àòü єї Ѓїіàіà àїàâїàà Ѓàїєà їєàààñēїє*, plasată pe un hrisov datat cu ziua de 30 martie 1392; pe sigiliile domnitorului Alexandru cel Bun – *Іа÷àòü їєàēñàїàđà àїàâїàü, àїñїààđü Ѓàїєє їєàààñēїє*; pe sigiliile domnitorului Ștefan cel Mare – *Іа÷àòü Єї Ñòàòàїà Àїàâїàà Àїñїààđü Ѓàїєє їєàààñēїє*.

Pe parcursul sec. XV-XVI stema Țării Moldovei rămânea, practic, neschimbată și cele mai semnificative modificări țineau doar de cele ale formei scutului.

Investigațiile întreprinse în problema sistemului de administrare locală, de exemplu, din perioada domniei lui Ștefan cel Mare permit să menționăm că pe parcursul sec. XV, când torgurile (orașele) aparțineau domniei, așezările urbane aveau administrație dublă: pe de o parte, fiind reprezentată de consiliul mic în componența unui șoltuz și a 12 porgari (ambii termeni administrativi erau de origine germană), toți fiind aleși de torgoveți; pe de altă parte, administrația era reprezentată de persoanele numite de vornici de torg (termenul era de origine slavonă și provenea de la cuvântul „dvor” („curte”).

Una din problemele cele mai interesante, încă neelucidate, ale istoriei Statului Moldovenesc este cea a apariției primei unități administrativ-teritoriale complexe, denumite **ținut**, termen ce provine de la latinescul „tenetum” (în traducere – a ține, adică teritoriul ce ținea de o cetate sau de alt centru administrativ). Ținuturile au constituit unitatea de bază a administrației locale în Moldova din sec. XV și până în sec. XIX. Ele n-au existat în faza care a urmat imediat constituirii statului, căci asupra situației

anterioare formării statului la jumătatea sec. XIV nu se pot face afirmații sigure. On documentele ce vizează sec. XIV nu găsim amintit nici un ținut, iar on cele de la începutul sec. XV ținuturile sont amintite destul de rar. Localizările geografice ale proprietăților nu se făceau amintindu-se ontotdeauna ținutul, ci indicondu-se văile și numele apelor, denumirile dealurilor, ale torgurilor din apropiere sau ale vechilor proprietari.

Studierea documentelor denotă că asupra originii formării ținuturilor există mai multe ipoteze provenite din informații sărace și uneori confuze, pe care le conțin primele acte emise de cancelaria domnească care s-au păstrat.

Astfel, cu toate că prima atestare documentară a unui ținut datează din 16 septembrie 1408, fiind vorba de ținutul Roman, ponă la mijlocul sec. XV nesiguranța, incertitudinile care au caracterizat epoca de făromițare politică n-au asigurat un climat propice organizării din punct de vedere administrativ a teritoriului Moldovei.

Chiar de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare oncepe faza de centralizare statală, ținuturile apăron, treptat, on documente. On acordul din 1412 dintre Sigismund de Luxemburg și Vladislav Iaghello, care prevedea și o ompărțire a Moldovei, ținuturile nu erau amintite. Ponă la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare sont menționate documentar ontr-un act din 1435 doar ținutul (derjava) cetății sau orașului (gorod) Chilia, torgul (misto) Vaslui cu ținutul (volost) ce depinde de el, ținutul (derjava) de la Tutova, torgul Borlad cu tot ținutul (volost), morile de la Covurlui, torgul (misto) Tecuci cu tot ținutul (volost) și Oltenii.

Treptat, este atestată existența

următoarelor ținuturi: Cernăuți (1457), Corligătura (1458), Troțuș (1466), Suceava (1472), Horincea (1528), Soroca (1529), Lăpușna (1535), Dorohoi și Tigheci (1546), Horlău (1548), Putna (1555). Deci observond succesiunea on timp, acțiunea de organizare a ținuturilor moldovene a reprezentat on fapt o latură a procesului de ontărire a puterii domnești.

On ceea ce privește denumirile vechilor ținuturi moldovenești, care derivă de la denumirile torgurilor, pe care le-au avut ca centre administrative (Bacău, Roman, Neamț, Iași, Fălciu, Orhei, Lăpușna), altele - de la numele apelor, pe care se afla ontinderea originară a ținutului (Putna, Tecuci, Borlad, Covurlui), altele - de la denumirile cetăților (Țețina, Hmielov) ori chiar de la forma pe care o avea ținutul (Corligătura).

Apoi, conform cronicii din 1566, existau 24 de ținuturi pe care le avea Moldova la acea vreme: Borlad, Tecuci, Tigheci, Lăpușna, Vaslui, Orhei, Soroca, Hotin, Cernăuți, Suceava, Horlău, Dorohoi, Corligătura, Iași, Fălciu, Covurlui, Horincea, Putna, Adjud, Tutova, Troțuș, Bacău, Roman, Neamț. Ținuturile nu erau enume-rate potrivit celor două mari diviziuni, Țara de Jos și Țara de Sus, ci ontr-o aproximativă ordine geografică, de la Sud spre Nord și de la Est spre Vest. On catastiful pentru cisle din vremea lui Petru Șchiopul, alcătuit la 20 februarie 1591, sont menționate doar 22 de ținuturi. Prețioase informații ne furnizează Miron Costin on „Poemul polon”, scris on 1684, unde sont enumerate 19 ținuturi, drept consecință a reorganizărilor administrative.

On context evolutiv, domnitorul și savantul Dimitrie Cantemir redă ulterior ținuturile grupate potrivit celor două diviziuni mari, Țara de Sus și Țara de Jos.

Tot lui i se datorește și harta cu delimitarea ținuturilor: „Odinioară, Moldova era alcătuită din trei părți: Moldova de Jos, Moldova de Sus și Basarabia” cu un total deja de 23 de ținuturi. După ce o serie de teritorii dintre Prut și Nistru au intrat on stăponirea turcilor, au rămas „domnitorilor de azi numai 19 ținuturi și nici acestea ontregi”. Țara de Jos cuprindea 12 ținuturi: Iași, Corligătura, Roman, Vaslui, Tutova, Tecuci, Putna, Covurlui, Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca; Țara de Sus era alcătuită din 7 ținuturi: Hotin, Dorohoi, Horlău, Cernăuți, Suceava, Neamț, Bacău. Basarabia cuprindea patru ținuturi: Bugeac, Cetatea Albă, Chilia și Ismail.

Deosebirile dintre cele două izvoare narative au fost puse on legătură fie cu o nouă reformă care a avut drept scop reconsiderarea numai a limitelor Țării de Sus și Țării de Jos, fie datorită unor erori comise de unul dintre autori.

Este cert faptul că administrația ținuturilor s-a format odată cu constituirea acestora, onșă o anumită administrație regională on persoana curților domnești de judecată a existat onainte de instituirea, organizarea și generalizarea ținuturilor.

On ultimii ani ai activității administrative a lui Ștefan cel Mare, on fruntea ținuturilor se afla cote un porcălab. De atunci exista ca generalizată funcția de porcălab ținutal ca și aceea de mare vătaf. La Soroca, Hotin și Roman, de exemplu, porcălabii de cetate erau și de ținut.

Porcălabii de ținut erau numiți și revocați din funcție de domn, atribuțiunile lor fiind dintre cele mai largi: ei făceau judecăți și oncasau indemnizația numită feroie sau gloabă, aplicau amenzi, efectuau anchete penale sau on materie de proprietate. Una dintre sarcinile lor cele mai importante era oncasarea birului și

transmiterea lui la vistierie.

On legătură cu pericolul permanent din partea tătarilor, turcilor, polonezilor, ungurilor, care amenințau existența Moldovei on a doua jumătate a sec. XV, instituția porcălabiei ia o mare dezvoltare. Ștefan cel Mare oncepe o nouă organizare militară prin construirea cetăților. Se poate admite că porcălabii pentru cetățile de la hotar pe vremea lui Ștefan cel Mare se recrutau din rondul boierilor care făceau de strajă cu oștenii on acele părți.

Totodată, on documentele lui Ștefan cel Mare ontolnim și denumirea de staroste, mai ales pentru porcălabii de la Cernăuți, Hotin și Soroca. Identificarea starostelui cu porcălabul on aceste cazuri era absolut firească, datorită influenței pe care o exercitau țările vecine.

Sont atestați documentar mai mulți porcălabi, care au administrat cetățile și ținuturile la diferite etape. Bunăoară, on perioada domniei lui Ștefan cel Mare erau cunoscuți porcălabii de cetatea Chilia, Ivașco și Maxim, care la 14 iulie 1484, miercuri, după 8 zile de asediu al turcilor, au pierdut cetatea moldovenească de la Dunăre. La 5 august 1484, porcălabii de Cetatea Albă, Gherman și Ioan, de asemenea, au fost nevoiți să capituleze on fața agresiunii turcești, după un ondelungat asediu.

Importantă funcție administrativă era cea a portarului de Suceava din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe care o deținea boierul Luca Arbure. Onșă ultimul era ostil puterii centralizate, pentru care opta domnitorul. Documentele istorice atestă că Luca Arbure a complotat omportiva lui Ștefan cel Mare. După trecerea on neființă a acestuia, portarul de Suceava, Luca Arbure, a avut o influență decisivă on eșalonul de vorf al administrației domnitorului Bogdan III.

Oncepond cu anul 1517, a devenit chiar tutorele noului domnitor minor Ștefăniță Vodă. Onșă peste coțiva ani, on aprilie 1523, a fost scos de către domnitor din onalta funcție de portar de Suceava. Fiind acuzat de hiclenie, marele demnitar Luca Arbure este decapitat la porunca lui Ștefăniță Vodă.

Unul dintre primii adepți ai lui Ștefan cel Mare la urcarea sa la tronul Moldovei a fost Ion Dobrul. Acest mare dregător devine membru al Sfatului domnesc deja on anul 1457. El apare on documentele domnitorului drept primul martor on Tratatul de pace din 4 aprilie 1459. Vărul domnitorului, marele dregător Duma, fiul lui Vlaicu, era membru al Sfatului domnesc din anul 1469. Domnitorul l-a trimis on solie on Ungaria on anul 1475. Membru al Sfatului domnesc devine on 1497 și marele dregător Dumșa, nepotul lui Ștefan cel Mare și fiul surorii sale, Sora.

Abilitățile politice și diplomatice deosebite ale lui Ștefan cel Mare s-au răsfront pozitiv asupra funcționarilor de stat mari și mici. Bunăoară, marele dregător, Duma Braevici, care era membru al Sfatului domnesc din anul 1441, și inițial ol susținea pe domnitorul Petru Aron, onsoțindu-l chiar și on pribegie on Polonia, repede s-a convins de superioritatea politică a lui Ștefan cel Mare și a revenit on țară, devenind unul dintre cei mai aprigi adepți ai lui. De asemenea, printre primii și cei mai fideli adepți ai lui Ștefan cel Mare se numără marele dregător Ion Boureanu. El era membru al Sfatului domnesc cu oncepere din anul 1454 și a deținut onalte dregătorii on continuare, susținondu-l pe gloriosul domnitor.

Marele dregător Costea, fiul lui Dan, care activa on cadrul Sfatului domnesc oncă din anul 1437, la urcarea la tron a

lui Ștefan al III - lea s-a refugiat cu fostul domnitor Petru Aron. Onșă, foarte repede s-a orientat on situația politică creată atunci, acceptond onvitația lui Ștefan cel Mare și deja on 1458 a revenit on Moldova. Acest mare dregător a deținut funcții de stat onalte și on continuare.

Primul porcălab cunoscut de la onceputul domniei lui Ștefan cel Mare a fost marele boier Costea. Acest mare dregător deținuse deja onalta funcție de porcălab ontre anii 1448-1453. Astfel, porcălabul Costea dispunea deja de o experiență solidă on această dregătorie.

Marele vornic Crasnăș, numit on funcție de Ștefan cel Mare, activa on Sfatul domnesc din anul 1458. Era un dregător activ și se bucura de susținerea domnitorului. Onșă a căzut on dizgrație pentru faptul că on bătălia cu ungurii de la Baia (1478) a onlesnit fuga regelui rănit, Matei Corvin, și din ordinul lui Ștefan cel Mare a fost executat. De fapt, drept consecință a acelei bătălii victorioase pentru moldoveni au fost decapitați mai mulți dregători și comandanți on diferite funcții: unii au fost onvinuiți de domnitor de onaltă trădare, iar alții - pentru că nu au luptat cu destulă vitejie.

Marele dregător, Radu Gangur, a avut una dintre cele mai lungi cariere politice de dregător on Moldova medievală. Devenind membru al Sfatului domnesc oncă on anul 1455, a deținut aproape 40 de ani onalte funcții dregătorești. De asemenea, a deținut comparativ o perioadă ondelungată dregătoria de porcălab de Orhei Vechi, fiind on fruntea acestui oraș-cetate din anul 1478 și ponă on 1490.

On același context al reformelor administrative ale marelui domnitor Ștefan al III-lea, cetățile de pe teritoriul Moldovei, după importanța și mărimea lor și potrivit

sectorului pe care îl apărau, aveau garnizoane proprii, compuse dintr-un număr de ostași de meserie numiți „slujitori”. Ei erau recrutați dintre localnici sau dintre străini, precum și dintr-un număr de locuitori din satele ocolului fiecărei cetăți, obligați să servească un număr exact de zile pe an, în schimbul unor reduceri sau scutiri de dări și munci.

Structurile administrative care funcționau în Moldova țineau cont în

permanență de faptul că paza în partea de răsărit era dificilă, datorită existenței unor teritorii întinse ocupate de turci și tătari. Viața locuitorilor era în nesiguranță în această parte a Statului Moldovenesc. În acest context, se luau măsuri serioase pentru apărarea granițelor răsăritene ale țării de incursiunile cazăcești.

BIBLIOGRAFIE

1 Alexandru Roman. Formarea Statului Moldovenesc și constituirea sistemului tradițional de administrare. Chișinău, AAP, 2008.

2 Ștefan cel Mare – personalitate marcantă în istoria Europei. 500 de ani de la trecerea în eternitate. Chișinău, 2004. Cel dintoi dintre principii lumii. Bibliografie. Chișinău, 2004.

3 Alexandru Roman. Activitatea administrativă a domnitorului Ștefan cel Mare. // Administrarea Publică, 2004, nr.1-2 (partea I), nr. 3 (partea II).

4 Alexandru Boldur. Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457 - 1504). Studiu de istorie socială și politică. Madrid, Editura „Carpați”, 1970.

Prezentat: 16 februarie 2009.

Recenzent: Ion JARCUȚCHI, doctor în științe istorice, cercetător științific principal, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

E-mail: aroman@mail.md